

10. Духневич А. В. Формування державної політики щодо розвитку аграрного сектору в умовах СOT [Електронний ресурс] / А. Духневич // Часопис Академії адвокатури України – 2011. – № 11 (2). – Режим доступу: <http://www.aau.edu.ua/e-journal/2011-2/11davvus.pdf>.

8. Дем'яненко С. Яка аграрна політика потрібна Україні [Електронний ресурс] / С. Дем'яненко // Дзеркало тижня. – 2004. – № 17. – Режим доступу: <http://gazeta>.

dt.ua/ECONOMICS/yaka_agrarna_politika_potribna_ukrayini.html.

Agrarian relations are examined in the conditions of world economic integration. Attention applies on a public policy in agriculture. Offered measures of support as agricultural commodity producers so rural territories.

УДК 332.14(477.86)

ББК 65.5(4Укр)

Синиця С. М., Бринзей Б. С.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК ВАЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто економічну безпеку України та її регіонів, а також вплив стратегії на її забезпечення в країні.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека регіону, держава, регіон, управління, стратегія.

I. Вступ. Проблеми економічної безпеки стали предметом досліджень багатьох учених-економістів, зокрема загальнотеоретичним питанням вивчення економічної безпеки, виявлення, аналізу і характеристики чинників дестабілізації та загроз економічної безпеки, оцінки економічної безпеки присвячені роботи Л. Абалкіна, А. Архіпова, Є. Бухвальда, А. Городецького, В. Медведєва, В. Сенчагова, К. Самсонова, О. Татаркіна та інших, а деякі аспекти регіонального рівня економічної безпеки – Л. Абалкіна, Б. Губіна, Ю. Любимцева, О. Романової, О. Татаркіна, В. Яковлева та ін. [5].

Проблемам економічної безпеки присвячені праці таких вітчизняних науковців, як: В. Геєць, Н. Капустін, Ю. Лисенко, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Полушкін, О. Судакова та інших, в яких увага більш зосереджена на глобальному, міжнародному, національному рівнях економічної безпеки. Результати досліджень проблем управління економічної безпеки окремих регіонів знайшли відображення в роботах Н. Гук, К. Єфремова, В. Пономаренка, В. Ткаченко та багатьох ін. Проте питання формування системи управління економічною безпекою на регіональному рівні як складової системи управління соціально-економічними процесами досі досліджено не повною мірою [3].

Метою статті є розкриття теоретичних основ концепції забезпечення соціально-економічної безпеки регіону.

II. Постановка завдання. Проблема економічної безпеки України впродовж багатьох років залишається надзвичайно важливою, передусім, з точки зору забезпечення стійкого та збалансованого розвитку країни в довгостроковій перспективі. Динамічна зміна умов функціонування сучасної економіки, здатність до забезпечення безпеки від дії внутрішніх і зовнішніх загроз визначає рівень конкурентоспроможності країни та динаміку соціально-економічного розвитку. В свою чергу, забезпечення інтересів країни базується на стійкому розвитку регіонів, коли реалізація цілей і завдань у сфері регіональної політики відображає формування можливостей системи цілеспрямованих дій на загрози регіонального рівня. Але при цьому слід враховувати регіональні відмінності рівня економічної безпеки, що визначаються нерівномірністю соціального розвитку, особливостями розвитку економіки та розміщення продуктивних сил, ступенем динамізму інноваційних перетворень, якістю людського потенціалу, інвестиційним кліматом і багатьма іншими чинниками [3].

Більшість досліджень з проблем економічної безпеки присвячено вивченню її національного рівня, іншими словами, економічної безпеки України в цілому. Тим часом соціально-економічна безпека і стійкий розвиток суб'єктів держави є основою національної безпеки, а розвиток регіонів перебуває на такій стадії, коли наростання старих і виникнення нових загроз безпеці стають непередбачуваними. До того ж не вироблена система управління економічною безпекою регіону в складі

державного механізму управління соціально-економічними процесами [5]. А тому, суспільно-політична і економічна ситуація в Україні свідчить про кризу управління. Відсутність ефективно діючої і науково обгрунтованої стратегії і тактики в діях всіх гілок влади, конфлікт між старими командно-адміністративними методами роботи і новими задачами системи управління, місцевим самоврядуванням і ринковою економікою, що не сприяє подальшому розвитку окремих регіонів та держави в цілому.

Виходячи з цього, сучасна ситуація в економіці України вимагає кардинального вирішення взаємозалежних проблем, які пов'язані із затриманням трансформаційного періоду, їхнє розв'язання передбачає реалізацією різних заходів як на державному, так і на регіональному рівнях. Гарантування економічної безпеки і формування ефективних організаційно-економічних механізмів (ОЕМ) управління нею є одним з пріоритетних завдань у сучасних умовах розгортання кризових явищ з метою пом'якшення впливу циклічних та структурних коливань на господарський комплекс регіону.

III. Результати дослідження. Проблеми забезпечення безпеки країни, державної безпеки, безпеки на рівні регіону і підприємства досить складні, так само як і всі ті процеси, які відбуваються сьогодні у нашому суспільстві. Вони пов'язані з реформою в політичних, економічних, соціальних, духовних сферах. Проблеми формування правової держави, перебудови політичної системи суспільства потребують переосмислення концепцій безпеки регіону, державної безпеки, економічної безпеки як певної форми її вираження.

Економічна безпека – складна багатогранна економічна категорія, що має досить непросту внутрішню структуру. Аналіз реальних процесів і осмислення досвіду вирішення цієї проблеми дозволяють виділити три її найважливіших елементи:

- економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;

- стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист

усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;

- здатність до саморозвитку і прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

Отже, сутність економічної безпеки можна визначити як такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

А тому, політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, які створюють політичну і правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

До основних принципів забезпечення економічної безпеки України можна віднести:

- верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки;

- додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;

- взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;

- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;

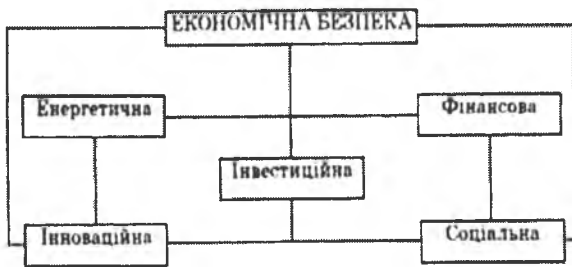
- пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

- інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [1].

Тоді як під економічною безпекою регіону розуміється насамперед здатність регіональної влади забезпечити конкурентоздатність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни, як відносно самостійної структури. В основі економічної безпеки регіону як категорії відображаються регіональні інтереси (забезпечення і підтримка гідного рівня життя населення, раціональне використання

наявного економічного потенціалу, реалізація незалежної соціально-економічної політики регіону, збалансованість та інтегрованість у фінансову систему країни) і необхідність їхнього захисту від різноманітних внутрішніх (що виникають у межах регіону) і зовнішніх (з боку проведеної економічної політики держави, адміністрацій інших регіонів, іноземних держав) загроз при дотриманні балансу із загальнонаціональними інтересами.

Стосовно економічної безпеки регіонів доцільним є поділ категорії на такі складові: енергетична безпека, фінансова, інвестиційна, інноваційна та соціальна. Кожен із цих компонентів охоплює основні економічні процеси і дає уявлення про їх перебіг у конкретному сегменті економіки (рис. 1).

Складові економічної безпеки Джерело: [3].

Розробка і практичне здійснення політики регіональної безпеки повинні передбачати, окрім виявлення та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз територіальній цілісності України та соціально-політичній стабільності у регіонах, також послідовну реалізацію стратегії територіальної розбудови України, формування територіальної єдності держави.

Політика регіональної безпеки повинна всебічно враховувати тенденції порушення однорідності економічного простору країни, які в період кризи та структурних зрушень в економіці призводять до зростання міжрегіональних диспропорцій.

До основних принципів гарантування економічної безпеки України відносять:

- додержання законності на всіх етапах гарантування економічної безпеки;
- баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;
- взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо гарантування економічної безпеки;
- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних з відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;

- надання пріоритету мирним заходам у розв'язанні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

- інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Таким чином, недостатня розробленість багатьох аспектів економічної безпеки на усіх її рівнях стосовно трансформаційного періоду, теоретична і практична значущість проблеми подолання і попередження кризових ситуацій в економіках регіонів для ефективного функціонування їх в інтегрованому економічному просторі у межах єдиної держави зумовлюють нові підходи до економічної безпеки національної економіки й регіону. Розширене відтворення ризиків і загроз в процесі інтеграції раніше відособлених господарських комплексів в єдиний комплекс регіону і вихід їх за регіональні й національні межі ставить перед економічною наукою завдання застосування адекватного відтворювального підходу до дослідження стану і оцінки економічної безпеки і запобігання загроз [4].

Економічна безпека є фундаментальною основою економічно ефективної держави в цілому.

Економічно ефективна держава – це держава, що відстоює свої національні інтереси і забезпечує свою національну економічну безпеку в певний час за даних обставин в умовах необмеженої міжнародної конкуренції. Без забезпечення економічної безпеки практично неможливо вирішити ні одного завдання на внутрішньодержавному і міжнародному рівнях. Позаяк, стан економічної безпеки України в цілому перебуває у тісному зв'язку із забезпеченням сталого розвитку всіх її регіонів. Популярне сьогодні політичне гасло «Сильні регіони – сильна держава» досить повно характеризує економічну стратегію України, за допомогою реалізації якої передбачається забезпечення економічної безпеки регіонів [8].

У Конституції України чітко зазначено, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної безпеки є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу. Економічній безпеці притаманний інтегральний характер, оскільки вона є результатом спільних зусиль усієї нації, що проявляється через дії всіх гілок влади (від всеукраїнського до місцевого рівня), наявних у державі сил і засобів, об'єднань громадян та окремих осіб [2].

Необхідність виконання конституційних вимог щодо реалізації функцій держави, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, вимагає розроблення й прийняття такого важливого державного документа як Стратегія економічної безпеки України. Цей документ покликаний стати стратегічним орієнтиром на наступні 10–15 років та закласти основи економічної безпеки і на більш тривалий період.

Стратегія економічної безпеки передбачає визначення мети і завдань системи забезпечення економічної безпеки, напрямів їх вирішення, а також форм і методів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перерукування, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз [1].

Важливо чітко визначити стратегічні цілі й не плутати їх із тактичними заходами, інколи навіть вимушеними, але необхідними задля досягнення певних стратегічних цілей. Визначення стратегії й тактики сприятиме повноцінному функціонуванню системи забезпечення економічної безпеки, здійсненню ефективної політики економічної безпеки.

При розробці зазначеної стратегії необхідно враховувати глобальні тенденції переходу до постіндустріального напрямку розвитку та формування так званого інформаційного суспільства. Ігнорування цих тенденцій, спричинених технологічним прогресом та інформаційною революцією, небезпечно тим, що Україна може стати жертвою інформаційно-технологічного колоніалізму, який таїть у собі набагато більшу загрозу для державності, аніж сировинний колоніалізм.

Стратегія економічної безпеки повинна базуватися на багатоваріантності прогнозів соціально-економічного розвитку України і коригуватися залежно від розвитку подій за тим чи іншим варіантом. Переваги багатоваріантності стратегії полягають у можливості вибору різноманітних заходів, а не в терміновому застосуванні екстрених та недостатньо розроблених рішень.

Стратегія економічної безпеки України повинна, зокрема, включати:

- основні засади формування та підтримки функціонування системи забезпечення економічної безпеки України;
- характеристику внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці та моніторинг факторів, що підривають стійкість соціально-економічної системи держави;

- критерії та індикатори економічної безпеки;

- характеристику національних економічних інтересів;

- заходи та механізми державної політики щодо забезпечення економічної безпеки на національному, регіональному і глобальному рівнях.

З метою успішної реалізації заходів, визначених Державною стратегією економічної безпеки, здійснення коригування економічної політики, реалізацію заходів щодо соціально-економічного зростання, визначення економічних пріоритетів, створення надійної системи економічної безпеки та її ефективного функціонування, контроль за їх виконанням необхідно покласти на управління економічної безпеки Ради національної безпеки і оборони України. [9].

На сьогоднішній час діють нормативно-правові документи, які регламентують сферу забезпечення національної безпеки. Такими є закони України «Про основи національної безпеки України», «Про Раду національної безпеки і оборони України». Також у 2012 р. прийнято «Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері», здійснюються наукові дослідження щодо поліпшення рівня та якості життя населення та зменшення рівня соціальної напруженості, на їх основі приймаються державні цільові програми як на регіональному так і на загальнодержавному рівні. Однак питанню забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів держави не приділено в законодавстві України й наукових дослідженнях достатньої уваги.

Довгостроковою метою концепції стратегії соціально-економічної безпеки регіонів України є зменшення вірогідності виникнення в певному регіоні держави кризових явищ соціально-економічного характеру, а саме резонансних подій соціально-економічної природи, що виникають у суспільстві та вкрай негативно впливають на життєдіяльність громадян та впровадження ефективних державних механізмів врегулювання.

А тому, основними пріоритетами концепції стратегії соціально-економічної безпеки є діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо: недопущення виникнення в регіонах гострих соціальних конфліктів; забезпечення ефективного соціального захисту населення; забезпечення умов для збіль-

шення рівня народжуваності та зменшення рівня смертності населення в регіонах; формування середнього класу населення; зменшення майнової диференціації населення; зменшення рівня злочинності; зменшення рівня безробітного населення; тощо.

Основними довгостроковими пріоритетами концепції стратегії соціально-економічної безпеки є:

- 1) збільшення рівня та якості життя населення;
- 2) зменшення соціальної напруженості в регіонах України;
- 3) врегулювання кризових явищ соціально-економічного характеру за участю значної кількості населення.

А тому, за даними результатами можна сформулювати три варіанти розвитку забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів України:

1. Оптимістичний, який фіксує відповідно ті події й взаємозв'язки між ними, які приводять до мінімально можливих втрат і збитків або зовсім виключають їх. Він ґрунтується на припущенні, що якщо в державі високі рівень та якість життя населення то в суспільстві буде відсутня соціальна напруженість, а отже не будуть виникати кризові явища соціально-економічного характеру й буде мінімальний рівень загроз соціально-економічній безпеці. Отже, основні зусилля органів державної влади та місцевого самоврядування доцільно направити на заходи щодо збільшення рівня та якості життя населення. До них можливо віднести держані цільові програми: стимулювання розвитку приватного бізнесу (пільгове кредитування, надання земельних ділянок, зменшення податного навантаження; впровадження новітніх технологій у виробництво); розвитку сільського господарства, промисловості, сфери послуг; соціальної допомоги населенню: збільшення прожитого мінімуму, допомога в працевлаштуванні тощо; реформування медичного забезпечення та інших соціальних сфер.

2. Песимістичний, який фіксує набір подій і взаємозв'язків між ними, що призводять до максимально можливих втрат і збитків у результаті їх виникнення й розвитку. Він ґрунтується на припущенні, що соціальна напруженість в суспільстві та поява кризових явищ соціально-економічного характеру не залежить від рівня та якості життя населення. Отже,

основою забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів України є заходи щодо зменшення соціальної напруженості в суспільстві, що не пов'язані з поліпшенням рівня та якості життя населення та силові механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного. До них можливо віднести: державні цільові програми протидії соціальній напруженості направлені на зменшення кількості злочинності, суїцидів, абортів, розлучень тощо; силові механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру, що ґрунтуються на плебсологічному підході. Основне завдання плебсології – науково обґрунтувати закономірності виникнення, застосування та достатності заходів боротьби із суспільними заворушеннями, своєчасної профілактики, законності й прогнозування останніх. З цією метою держава має активно використовувати організаційні, економічні та ідеологічні заходи.

3. Базовий (найбільш імовірний) сценарій розвитку явищ, які зручні для поглибленого аналізу з метою підвищення ефективності організації превентивних заходів щодо поліпшення діяльності системи. Вони екстраполюють наявні тенденції з урахуванням можливих відхилень у них. Цей сценарій ґрунтується на припущенні, що кризові явища соціально-економічного характеру можливо ідентифікувати та спрогнозувати з достатнім рівнем вірогідності і таким чином запобігти їхньої появи і вжити заходів заздалегідь. З цією метою необхідно розробити моделі та методи прогнозування соціально- економічних процесів. Під час прогнозування показників рівня та якості життя населення (рівень безробіття, рівень інфляції, доходи населення, заборгованість по виплаті заробітної платні, рівень злочинності тощо) доцільно використовувати методи лінійного та нелінійного прогнозування. Базовий сценарій ґрунтується на превентивних заходах однак враховує положення оптимістичного сценарію щодо дотримання в суспільстві високого рівня та якості життя населення й одночасно не скасовує положення песимістичного сценарію, щодо протидії соціальній напруженості та суспільним заворушенням [1].

IV. Висновки. Основним сценарієм є базовий. Використання методів та моделей ідентифікації стану соціально-економічної безпеки регіонів держави та прогнозування появи загроз є найбільш вигідними як з економічної точки зору так і з практичної. Превентивні за-

ходні, профілактична робота завжди виправдовували витрати на їхнє застосування.

Запорукою мінімізації загроз соціально-економічній безпеці є високий рівень та якість життя населення. Отже, одночасно з базовим оптимістичним сценарієм необхідно впроваджувати заходи оптимістичного сценарію. Поява кризових миттєвостей також залежить від соціальної напруженості, доцільним є також врахування песимістичного сценарію із використанням плембологічного підходу до припинення суспільних порушень.

Напрямки подальших досліджень будуть направлені на розроблення державних механізмів протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру в регіонах держави.

1. *Бєлай С. В.* Концепція стратегії соціально-економічної безпеки регіонів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/.../04.pdf>

2. *Кисла Т. М.* Сучасний стан організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону / Т. М. Кисла // Вісник сумського аграрного національного університету, серія “Економіка і менеджмент”, випуск 6/2 (49). – 2011.

3. *Криленко В. І.* Економічна безпека регіону як складова забезпечення національної економічної безпеки:

автореф. дис. к. п. н.: 08.01.01 // В. І. Криленко / Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – Київ, 2006. – 38 с.

4. *Новак А. М.* Економічна безпека регіону: глобалізаційний вимір / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/>

5. *Огарок Л. Л.* Системний підхід до управління економічною безпекою як регіональної складової державного змісту / Л. Л. Огарок // Вісник сумського аграрного національного університету, серія “Економіка і менеджмент”, випуск 3. – 2009.

6. Офіційний сайт державного комітету статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Принципи економічної безпеки, її структура та рівні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/>

8. *Резніков О. Л.* Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону – нагальне завдання сьогодення / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>

9. Стратегія забезпечення економічної безпеки України (Економічна політика) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/>

10. *Ткач В. О.* Економічна безпека України в регіональному вимірі в Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. № 1 (4). – С. 398-403.

The article deals with the state of economic security of Ukraine and its regions, as well as the effect of a strategy on ensuring economic security in the country.

УДК 330.322

Щур Р. І., Плєць І. І.

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Проведено порівняльний аналіз впливу інвестицій на основні структуроутворюючі галузі економіки Івано-Франківської області (на прикладі розвитку сільського господарства та промисловості).

Ключові слова: валовий регіональний продукт, економічний розвиток регіону, інвестиції, інвестиційне забезпечення.

І. Вступ. В сучасних умовах розвитку економіки регіонів та розбудови інноваційної моделі розвитку відіграють саме інвестиції. Вони є головним джерелом освоєння нових технологій, формування виробничого, фінансового, технологічного потенціалів, основним механізмом та рушієм реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку.

Інвестиційне забезпечення є найважливішою умовою вирішення практично всіх стра-

тегічних і значної частини поточних завдань розвитку й забезпечення ефективної діяльності суб'єктів господарювання. Нарощування темпів та обсягів нагромадження капіталу забезпечує перехід на інвестиційно-інноваційну модель розвитку, створює передумови для соціально-економічного зростання [1].

Підвищення ролі інвестицій як фактора економічного зростання присвячені праці сучасних дослідників економічних процесів, зокрема – І. О. Бланка, К. М. Бліщюка, О. Д. Вовчака, О. М. Іваницької, М. І. Крупки, О. В. Кукарцева, О. С. Нечаєва, В. Г. Нікітіної, А. А. Пересади, О. Д. Шеремета та інших. Разом із тим, незважаючи на величину та значимість наукових досліджень, присвячених цій проблемі, окремі питання інвестиційного забезпечення економічного розвитку регіонів залишаються недостатньо вивченими й потребують подальшого дослідження.